

Evoluția administrativ-teritorială a județului Bistrița-Năsăud

Ioan BĂCA
Adrian ONOFREIU

1. Contextul geo-istoric

Spațiul situat în partea de nord-est a Transilvaniei, la contactul dintre coroana muntoasă Țibleș-Rodna-Bărgău-Călimani și dealurile transilvane, ocupat astăzi de județul Bistrița-Năsăud, a avut o evoluție administrativ-teritorială îndelungată și complicată, condiționată de factori istorici, politici, social-economici, culturali și geografici, pe fondul prefacerilor complexe care au afectat, de-a lungul timpului, regiunea transilvană și teritoriul României.

Sucesiunea evenimentelor istorice din această parte a Europei s-a reflectat permanent în modelele de organizare politico-administrativă a comunităților umane din zona intracarpatică. Situația geopolitică specială pe care a avut-o Transilvania, de la cucerirea maghiară, la imperiul habsburgic, de la dualismul austro-ungar, la Unirea din 1918, de la dictatul de la Viena, la revenirea la patria mamă, se regăsește și în numeroasele forme de împărțire administrativ-teritorială de care a avut parte. Pe acest fundal, frământat și diversificat sub aspect istoric, s-a prefigurat, după cum vom vedea, evoluția teritoriului ocupat astăzi de județul Bistrița-Năsăud.

2. Baza de date și demersul metodologic

Limitele actuale, forma, structura administrativă și suprafața județului Bistrița-Năsăud nu au fost predestinate. Aceste elemente s-au conturat treptat, în urma împărțirilor politico-administrative care au avut loc de-a lungul secolelor. Dar, cu toate acestea, există câțiva factori care au avut un rol polarizator în individualizarea diferitelor forme de organizare administrativ-teritorială din această zonă de contact între Transilvania și Carpații Orientali. Astfel, cetatea Bistriței și Năsăudul au constituit de timpuriu nuclee ale vieții social-economice și culturale, valea Bistriței asigura legăturile dintre Transilvania și Moldova, iar configurația de amfiteatru natural a reliefului, brăzdat de văi primitoare, a favorizat dezvoltarea așezărilor și a prefigurat, într-o anumită măsură, conturul și limitele unor unități administrative, care s-au succedat în timp și spațiu.

Teritoriul actual al județului se compune din localități care au aparținut, în timp, altor unități administrative, specifice Transilvaniei la vremea respectivă (comitate, districte, prefecturi, județe) și care s-au întrepătruns în această zonă. Prin urmare, noi am încercat doar să reconstituim cadrul istoric și etapele politico-administrative pe care le-a parcurs acest spațiu, ocupat astăzi de județul Bistrița-Năsăud, în strânsă legătură cu evoluția politico-administrativă a regiunii transilvane și a țării.

Pentru realizarea acestui studiu s-au consultat *lucrări de istorie*, cu caracter general (referitoare la Transilvania), sau particular, dedicate județului sau unor formațiuni politico-administrative premergătoare județului Bistrița-Năsăud (Regimentul de graniță, Districtul Năsăudului), *lucrări de geografie politică* (destinate regimentului grăniceresc năsăudean), *articole de specialitate*, *lucrări cu caracter administrativ*, despre împărțirea administrativ-teritorială a țării în diferite perioade, *documente de arhivă*, diferite *acte normative* (legi, decrete), privind organizarea și reorganizarea politico-administrativă a țării, etc.

După stabilirea surselor bibliografice s-a trecut la lecturarea lor și la extragerea pe fișe a informațiilor relevante pentru evoluția administrativă a spațiului ocupat astăzi de județul Bistrița-Năsăud. În continuare s-a procedat la analizarea datelor, urmărindu-se stabilirea unor corelații între fenomenele istorice și politico-administrative petrecute la nivel regional (în Transilvania), național (în cadrul țării) și local (în arealul ocupat de județul Bistrița-Năsăud). Prin urmare, evenimentele politico-administrative locale au fost permanent raportate la cele desfășurate în regiunea transilvană și în țară.

În final, pe baza informațiilor brute și a celor obținute prin prelucrarea, acestora s-a încercat delimitarea unor perioade și etape în evoluția administrativ-teritorială a județului Bistrița-Năsăud, în strânsă legătură cu contextul regional și național. Pentru stabilirea acestor perioade și etape au fost luate în considerare evenimentele istorice și politice majore, care au avut loc în Transilvania și în cadrul țării, precum și formațiunile administrativ-teritoriale care s-au succedat de-a lungul timpului.

3. Perioada încheșării primelor forme de organizare administrativ-teritorială

3.1. Etapa veche

Urmele materiale descoperite pe teritoriul județului Bistrița-Năsăud atestă permanenta locuire a acestei zone, din cele mai vechi timpuri¹. Artefacte neolitice (ceramică, unelte, arme), au fost descoperite la Archiud, Bistrița, Dipșa, Năsăud, Șintereag, Chiochiș, Fântânele, Nușeni, Vița, etc. Din epoca bronzului tracic datează numeroase așezări (Ciceu-Corabia, Lechința, Tonciu, Șopteriu, Bretea, Livezile), puncte fortificate (Coldău, Șieu-Măgheruș), obiecte (Agrieș, Uriu, Rebrîșoara, Ghinda) și cimitire (Bistrița, Dumbrăvița, Archiud), iar din prima epoca a fierului urmele de locuire sunt prezente sub formă de așezări (Ciceu-Corabia, Herina, Vermeș, Teaca, Delureni) și fortificații (Sărățel, Feleac, Ciceu-Corabia).

Din perioada geto-dacică fac parte așezările de la Ciceu-Corabia, Ocnița, Șopteriu, Târbuiu, Galații Bistriței, cetățile și fortificațiile de la Sărățel, Dumitrița, Ardan, Viile Tecii, tezaurile monetare și podoabele din argint descoperite la Bistrița, Coldău, Petriș, Stupini, Tonciu, etc.

În timpul stăpânirii romane teritoriul județului Bistrița-Năsăud este deosebit de important din punct de vedere strategic, deoarece granița imperiului se desfășura pe aliniamentul localităților Cășeu (județul Cluj)–Ilișua–Spermezeu–Zagra–Năsăud–Livezile–Orheiul Bistriței–Domnești–Monor–Brâncovenești (județul Mureș). În acest context partea de sud-vest a județului făcea parte din provincia Dacia Porolissensis, fapt confirmat de așezările daco-romane înființate la Bistrița, Șieu Odorhei, Visuia, Fântânița, Bungard, Fântânele și Delureni, iar partea de nord-est, montană, aparținea dacilor liberi.

După retragerea administrației romane în anul 271, continuitatea de locuire a acestei zone este atestată de descoperirile făcute la Archiud, Bistrița, Nușeni, Ocnița sau Fântânele. În secolele următoare populația autohtonă a rezistat valurilor de popoare migratoare (goți, huni, vizigoți, gepizi) și a înregistrat o semnificativă dezvoltare materială și spirituală, fapt confirmat de numeroasele așezări (Bistrița, Archiud, Ocnița, Rebrîșoara, Satu Nou), cimitire (Șirioara), sau fortificații (Ciceu-Corabia, Arcalia, Șirioara, Șieu-Măgheruș, Ardan, Viile Tecii, Satu Nou)².

3.2. Etapa obștiilor sătęști și a cnezatelor

O asemenea viață social-economică și spirituală intensă impunea anumite forme de organizare a locuitorilor, pentru a rezista în calea vicisitudinilor vremii și pentru a gestiona mediul generos din această zonă. Primele forme de organizare a comunităților umane care ocupau teritoriul transilvan drenat de apele Someșului Mare și Bistriței, au fost obștiile sătęști libere (obști teritoriale, obști vicinale), conduse de cneji sau juzi, care prin contopire au format cnezate și voievodate³.

La nivelul Transilvaniei primele formațiuni politice cu caracter feudal sunt pomenite de documente istorice începând cu secolul al IX-lea. Astfel, Anonymus, notarul regelui Bela al III-lea, menționează existența a trei ducate sau voievodate, situate în Crișana, Banat și în Transilvania propriu zisă, iar I.S.Pușcariu (1864⁴) consideră că „la intrarea maghyarilor în Panonia și Ardeal, țărilor de dincoace de Tisa erau ocupate de români, care formau mai multe state mici, precum a Crișului (sub Menumorut), a Timișului (sub Glad), a Someșului (sub Gelu), a Făgărașului (sub Negrescu), a Severinului (sub Basarab)”.

Este foarte probabil că o parte a județului Bistrița-Năsăud era inclusă, la vremea respectivă, în voievodatul lui Gelu, care ocupa valea Someșului. Obștiile sătęști, cnezatele și voievodatele românești vor fi consemnate în documente până târziu, în secolele XVII-XVIII, în pofida evenimentelor istorice care vor avea loc în perioada următoare.

¹ *Istoria României. Transilvania*, vol.I, Ed. George Barițiu, Cluj-Napoca, 1999; pentru teritoriul actualului județ Bistrița-Năsăud vezi și sinteza datorată lui George Marinescu, *Cercetări arheologice în județul Bistrița-Năsăud*, vol. I-II, 2003.

² *Bistrița-Năsăud. Monografie*, Colecția Județele Patriei, Ed. Sport-Turism, București, 1979.

³ V. Șotropa, *Districul Grăniceresc Năsăudean*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1975.

⁴ I. S. Pușcariu, *Disertațiune despre împărțirea politică a Ardealului*, Sibiu, 1864.

4. Perioada premergătoare formării statului unitar român

4.1. Elapa comitatelor primare

Începutul mileniul II este deosebit de tumultuos din punct de vedere geopolitic pentru popoarele Europei. Pe parcursul mai multor etape, desfășurate între secolele X-XII, teritoriul Transilvaniei este cucerit de către unguri.

Pentru a-și consolida stăpânirea asupra teritoriilor cucerite, statul maghiar va proceda la colonizarea Transilvaniei cu secui, sași, cavaleri teutoni și populație maghiară adusă din Panonia. Prin urmare, în acest spațiu vor coexista, din acest moment, mai multe etnii, fapt care se va răsfrânge multă vreme asupra formelor de împărțire administrativ-teritorială. Cele trei națiuni privilegiate, maghiari, sași și secui, vor cunoaște o organizare politico-administrativă specifică regatului Ungariei, în comitate, scaune și districte, iar populația românească, băștinașă, își va păstra până în veacurile XVII-XVIII, la nivel local, formele specifice de organizare, în obștii satești și cnezate.

V. Șotropa (1975)⁵ menționează pe teritoriul actual al județului Bistrița-Năsăud obștea satească a românilor din Budacul Român (1371), obștea satească a cneazului Ioan, cu românii săi din Rebrisoara (sec. XV), apoi pomenește pe cnejii Buzaș din Mocod, Costea din Zagra, Toma din Salva, Luca din Feldru, Petru din Telciu, Mareș din Rebra, Ilie din Maieru și pe voievozii Toma din Sângeorz, Pascu din Rebra și Codrea din Maieru (1503-1522).

La începutul secolului al XIV-lea aceste cnezate sau voievodatele locale se contopesc în districte românești, care gravitau în jurul cetăților regale de margine. În Transilvania sunt menționate 51 de astfel de districte, printre care amintim: districtul Hașegului, Almajului, Caransebeșului, Rodnei, etc.

Din secolul al XII-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea, Transilvania dobândește statul de voievodat, care va cunoaște o organizare politico-administrativă bazată pe criterii etnice. Astfel, la nivel regional, se disting comitatele, scaunele secuiești, scaunele și districtele săsești, ca forme oficiale de organizare, iar la nivel local vor persista cnezatele sau voievodatele românești mici (fig.1). Pentru spațiul ocupat astăzi de județul Bistrița-Năsăud relevantă este, în acest moment, organizarea sub formă de comitate.

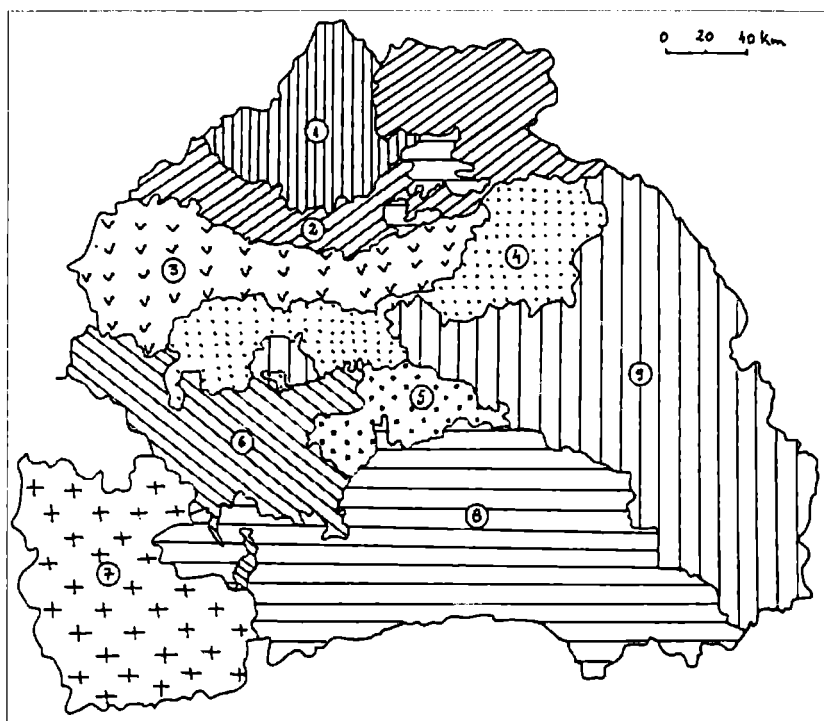


Fig.1. Organizarea politico-administrativă a Transilvaniei în evul mediu (după I. Sigmirean și A. Onofreiu, 2001⁶, cu modificări și interpretări)

1.Comitatul Solnoc 2.Comitaaul Dăbâca 3.Comitatul Cluj 4.Comitatul Turda 5.Comitatul Târnava 6.Comitatul Alba 7.Comitatul Hunedoara 8.Scaune și districte săsești 9.Scaune și districte secuiești

⁵ *Op. cit.*

⁶ I. Sigmirean, A. Onofreiu, *Istoria județului Bistrița-Năsăud în documente și texte*, Ed. Răsunetul, Bistrița, 2001

Acest model, impus de administrația ungară, era de tip descentralizat, iar din aparatul de conducere făceau parte un comite suprem, doi judecători supremi dintre nobili, viceconți, asesori și judecători ai nobililor (I.S. Pușcariu, 1864⁷, V. Meruțiu, 1929⁸).

La început au existat șapte comitate primare, apărute în jurul unor cetăți (Dăbâca, Solnoc, Cluj, Alba Iulia, etc.), care reprezentau, de fapt, domenii ale nobililor maghiari. Aceste comitate erau: Solnoc, Dăbâca, Cluj, Turda, Târnava, Alba și Hunedoara⁹.

Pe teritoriul actual al județului Bistrița-Năsăud se întrepătrundeau comitatele Solnocul Interior (care includea cercurile Beclean, Unguraș, Reteag, Piatra), Dăbâca (Unguraș, Chiraleș, Năsăud, Bistrița, Bărgău) și Turda (Șieuș, Monor, Gledin, Teaca, Milaș, Urmeniș, Șopteriu, Silivaș), iar localitățile din jurul Bistriței făceau parte din districtul sășesc al Bistriței, care aparținea, din punct de vedere cultural și judecătoresc, de Universitatea Săsească, cu sediul la Sibiu (Aldorf, Iad, Ghinda, Sigmir, Slătinița, Dumitrița, Jelna, Pietriș, Budacu Săsesc, Simionești, Dumitra, Cepari, Sângeorzul Săsesc, Lechința, Albeștii Bistriței, Crainimăt).

Aceste șapte comitate primare vor suferi de-a lungul timpului numeroase reajustări spațial-funcționale, din mai multe cauze, cum ar fi nevoia autorităților de a controla mai bine teritoriul Transilvaniei, satisfacerea cerințelor populației, adaptarea la condițiile topografice, etc. Unele se vor desființa definitiv, altele se vor desființa pentru o anumită perioadă și se vor reînființa, iar altele vor fi fragmentate în comitate noi.

În anul 1526 Ungaria este cucerită de turci, iar teritoriul acesteia se va scinda în două părți: partea de nord-vest va rămâne sub stăpânirea lui Ferdinand de Habsburg, iar partea de sud-est, Transilvania, va rămâne sub stăpânirea lui Ioan Zapolya, ca voievod al acesteia. În anul 1541 armatele turcești ocupă Buda și transformă Ungaria în pașalic până în anul 1691. Partea de vest a Ungariei, situată dincolo de Dunăre, va rămâne sub stăpânire habsburgică, iar Transilvania se va constitui ca Principat Autonom sub suzeranitate turcească.

În noul context politico-istoric *Principatul Autonom al Transilvaniei* va cuprinde cele 7 comitate preexistente, scaunele săsești și secuiești, districtele săsești ale Brașovului, Făgărașului și Bistriței, precum și comitatele apusene din Partium (Maramureș, Sătmar, Crasna, Solnocul Mijlociu, Solnocul Exterior, Bihor, Zarand, Arad), Banatul și unele comitate din Ungaria superioară.

Alungarea turcilor de sub zidurile Vienei, la 1683 și eliberarea ulterioară a cetății Buda, sunt evenimente urmate de instalarea autorităților imperiale austriece în Ungaria și Transilvania. La 1688 este acceptată suzeranitatea austriacă, iar în anul 1691 se emite Diploma Leopoldină, care va reglementa raporturile dintre Curtea de la Viena și Transilvania.

4.2. Etapa administrației iosefine

Vechile forme de organizare administrativă se păstrează în continuare, dar nu pentru mult timp. Astfel, primul moment în evoluția comitatelor are loc la 1784, sub împăratul Iosif al II-lea, când, datorită anumitor neajunsuri în administrarea teritoriului transilvan (suprafața prea mare a unităților administrative, existența multor enclave și a teritoriilor eterogene din punct de vedere lingvistic, economic și cultural, etc.), cele șapte comitate inițiale sunt divizate în 11 comitate noi (împărțirea iosefină), după cum urmează: 1) Solnocul Interior-Dăbâca Superioară; 2) Solnocul de Mijloc-Crasna-Chioar; 3) Cluj-Turda Superioară-Dăbâca Inferioară (care includea și districtul Bistriței); 4) Clujul Superior-Turda Inferioară-Arieș; 5) Sibiu; 6) Făgăraș; 7) Trei Scaune; 8) Odorhei; 9) Târnava Mare; 10) Alba Inferioară; și 11) Hunedoara (V. Meruțiu, 1929¹⁰; I.S. Pușcariu, 1864). Aceste comitate erau organizate în 2-3 cercuri și 8-10 plase, fapt care înlesnește relațiile dintre autorități și

⁷ op. cit.

⁸ V. Meruțiu, *Județele din Ardeal și din Maramureș până în Banat. Evoluția teritorială*, Lucrările Institutului de Geografie al Univ. din Cluj, vol. V, 1929.

⁹ Konrad Gundisch descrie forma comitatelor ca asemănătoare cu „un covor cârpit cu petece lunguiețe care se întind dinspre nord-vest spre sud-est”, enumerând opt comitate care formau „pământul nobiliar”, și anume: Solnocul Interior, Dăbâca, Cluj, Turda, Alba de Jos, Alba de Sus, Târnava și Hunedoara (Konrad Gundisch, *Autonomie de stări și regionalitate în Ardealul medieval*, în „Transilvania și sașii ardeleni în istoriografie”, Sibiu, 2001, p. 34). Pentru această perioadă a se vedea și *Istoria Transilvaniei, vol. I (până la 1541)*, Institutul Cultural Român, Cluj-Napoca, 2003.

¹⁰ op. cit.

comunitățile umane subordonate, dar pentru consolidarea administrației publice la 1786 cele 11 comitate vor fi grupate în 3 districte mari, conduse de 3 comisari împărătești, situație menținută pentru puțin timp, deoarece în anul 1790 se revine la organizarea anterioară, din 1784. Localitățile de pe teritoriul actualului județ Bistrița-Năsăud erau cuprinse în comitatele Solnocul Interior-Dăbâca Superioară și Cluj-Turda Superioară-Dăbâca Inferioară, precum și în cadrul Regimentului de graniță năsăudean.

4.3. Elapa regimentului grăniceresc năsăudean¹¹

Această etapă se suprapune cronologic pe cea a comitatelor, dar întrucât se referă la evoluția administrativ-teritorială a județului Bistrița-Năsăud am departajat-o, din punct de vedere metodologic, ca etapă distinctă.

Pentru o mai bună apărare a Imperiului habsburgic către nord-est, la hotarul cu Bucovina și Moldova, în anul 1762 se înființează **Regimentul cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie nr. 17, II român de graniță**, cu sediul la Năsăud. Această nouă formațiune administrativ-teritorială, cu caracter militar, urma să asigure stabilitatea imperiului, să detensioneze situația politică și social-economică din Transilvania, în general, și din Valea Rodnei, în special, să asigure paza frontierei estice a imperiului.

În contextul politico-administrativ de la vremea respectivă, conturarea regimentului grăniceresc năsăudean presupunea militarizarea localităților din această regiune, prin desprinderea lor din comitatele preexistente (Solnocul Interior, Dăbâca, Cojocna, Turda) și din districtul Bistrița. Acest proces s-a desfășurat în mai multe etape, după cum urmează: între 1762-1763 au fost militarizate 27 de comune de pe valea Someșului (Șanț, Rodna, Maieru, Sângeorz, Ilva Mică, Sâniosif, Măgura Ilvei, Ilva Mare, Leșu, Feldru, Nepos, Rebrîșoara, Rebra, Parva, Năsăud, Salva, Hordou, Telciu, Romuli, Bichigiu, Mititei, Runcu Salvei, Mocod, Zagra, Poienile Zăgrii, Suplai, Găureni) și două comune din valea Șieului (Nușfalău și Sântioana), iar în anul 1783 sunt incluse comunele Gledin, Monor, Șieul, Ragla și Budacu de Sus, din Valea Șieului, comunele Morăreni și Rușii Munți, din valea Mureșului și localitățile din Valea Bârgăului (Rusu Bârgăului, Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Susenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Bistrița Bârgăului, Tiha Bârgăului și Mureșenii Bârgăului), astfel încât, la final, vor exista 44 de comune militarizate (fig.2).

Din punct de vedere militar și administrativ aceste comune erau repartizate pe 12 companii, pe care le menționăm în continuare:

- **compania I-a:** Monor, Rușii Munți, Gledin, Morăreni;
- **compania a II-a:** Budacu Român, Nușfalău (Mărișelu), Șieul, Ragla, Sântioana;
- **compania a III-a:** Tiha Bârgăului, Prundu Bârgăului, Mureșenii Bârgăului, Bistrița Bârgăului;
- **compania a IV-a:** Josenii Bârgăului, Susenii Bârgăului, Rusu Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului;
- **compania a V-a:** Rodna Veche, Maieru, Ilva Mare, Rodna Nouă (Șanț);
- **compania a VI-a:** Sângeorz, Sâniosif (Poiana Ilvei), Măgura Ilvei;
- **compania a VII-a:** Feldru, Ilva Mică, Leșu;
- **compania a VIII-a:** Rebrîșoara, Rebra, Nepos, Parva;
- **compania a IX-a:** Năsăud, Salva;
- **compania a X-a:** Telciu, Hordou (Coșbuc), Bichigiu, Romuli;
- **compania a XI-a:** Zagra, Poienile Zăgrii, Găureni, Suplai;
- **compania a XII-a:** Mocod, Runcu Salvei, Mititei¹².

¹¹ În continuare vom urmări zona „graniței militare”, restul teritoriului – reprezentat de teritoriul locuit de sași – urmându-și cursul firesc, în cadrul „Universității săsești”; pentru detalii vezi Günther H. Töntsche, *Legiferarea statutară și jurisdicția ca atribuții fundamentale ale Universității Săsești*, în „Transilvania și sașii ardeleni...”, p. 54-64. Pentru rolul acestei populații în istoria Transilvaniei, vezi și istoriografia problemei la Andreas Möckel, *Istoriografie și conștiință istorică la sașii ardeleni*, în *Ibidem*, p. 9-24.

¹² A. Onofreiu, I. Bolovan, *Contribuții documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean*, Ed. Enciclopedică, București, 2006, p. 37-39.

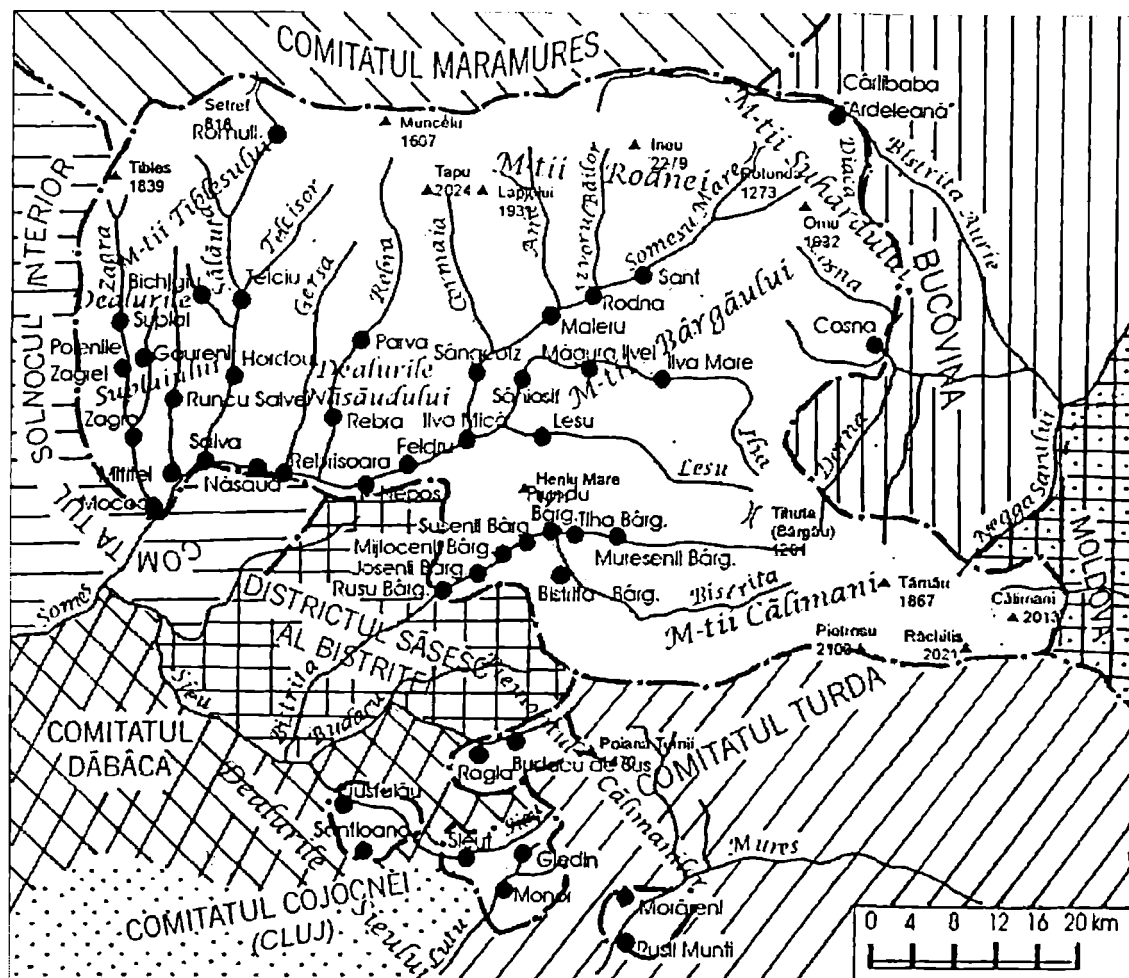


Fig.2. Regimentul de graniță năsăudean (după M. Mureșianu, 2000¹³, cu modificări)

Regimentul de graniță năsăudean a reprezentat, la vremea respectivă, un sistem politico-administrativ, social-economic, militar și cultural deosebit de important, cu multiple implicații în viața materială, dar și spirituală a comunităților umane cuprinse în limitele acestuia, implicații care vor avea consecințe importante asupra evoluției fenomenelor social-economice, din această regiune, până în zilele noastre (V. Șotropa, 1975¹⁴, I. Pop, 1999¹⁵, M. Mureșianu, 2000¹⁶, I. Sigmirean și A. Onofreiu, 2001¹⁷, L. Ureche, 2001¹⁸, A. Onofreiu și I. Bolovan, 2006¹⁹). Individualizarea acestuia a fost condiționată de factori politico-istorici (necesitatea apărării imperiului habsburgic), dar și de factori naturali, întrucât coroana montană Țibleș-Rodna-Suhard-Bârgău-Călimani constituia o graniță naturală spre răsărit, iar văile din vestul acesteia (Someș, Bârgău, Bistrița, Budac, Șieu) adăposteau numeroase așezări.

Pe fondul prefacerilor de ordin istoric ce se resimt în toată Europa, după revoluția de la 1848-1849, prin *Patenta Imperială* din 22 ianuarie 1851, Regimentul al II-lea românesc de graniță năsăudean – la fel ca și Regimentul I grăniceresc de la Orlat – este desființat.

¹³ M. Mureșianu, *Districul grăniceresc năsăudean. Studiu de geografie istorică*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000

¹⁴ op. cit.

¹⁵ I. Pop, *Istoria Regimentului al II-lea Românesc de Graniță de la Năsăud (1762-1851)*, Ed. Ardealul, Cluj-Napoca, 1999

¹⁶ M. Mureșianu, *Districul Grăniceresc Năsăudean (1762-1851). Studiu de geografie istorică*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000

¹⁷ op. cit.

¹⁸ L. Ureche, *Fondurile grănicerești năsădene (1851-1918)*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001

¹⁹ A. Onofreiu, I. Bolovan, *Contribuții documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean*, Ed. Enciclopedică, București, 2006

4.4. Etapa administrației neoabsolutiste

Frământările pentru o cât mai bună administrare a Transilvaniei ating apogeul în secolul al XIX-lea, când vor fi elaborate numeroase proiecte de împărțire administrativă, multe dintre ele puse în practică. Aceste preocupări se intensifică după evenimentele de la 1848-1849, care au produs schimbări importante în mentalitatea locuitorilor din Ardeal în legătură cu modul de exercitare a puterii de către oficialități. De asemenea, abolirea iobăgiei și promovarea egalității între oameni în fața legii, sunt factori care impun o nouă orientare în domeniul organizării administrativ-teritoriale.

În anul 1849 activitatea guvernului și a autonomiilor locale se va suspenda, iar Transilvania devine în timpul absolutismului austriac o țară de coroană a dinastiei habsburgice. În anul 1849 se propune împărțirea provizorie a teritoriului transilvan în **6 districte civile și militare** (Sibiu, Alba, Cluj, Reteag – din care făceau parte și cercurile Beclean, Giurgești și Năsăud – Odorhei și Făgăraș)²⁰, urmând ca la 1851 să aibă loc împărțirea definitivă sub forma de **5 ținuturi cu 36 căpitanate**, după cum urmează: ținutul Sibiului cu 6 căpitanate (dintre care unul era Bistrița), ținutul Alba Iulia cu 10 căpitanate, ținutul Clujului cu 6 căpitanate, **ținutul Reteagului cu 7 căpitanate** (Reteag, Năsăud, Giurgești, Dej, Șomcuta, Sf. Petru și Gherla) și ținutul Odorheiului cu 7 căpitanate²¹.

Aceasta situație durează doar până anul următor, când are loc o altă împărțire provizorie în 5 districte, 28 de cercuri și 109 subcercuri, după care, în anul 1854, se face o împărțire definitivă în 10 prefecturi, alcătuite din mai multe preturi: **prefectura Bistriței** (cu preturile Giurgești, Beclean, Lechința, Teaca, Reghin, Șieu, Bistrița, Prundu Bârgăului, Năsăud și Rodna), Dejului, Clujului, Salajului, Albei, Sibiului, Orăștiei, Oșorheiului (Mureș), Odorheiului și Brașovului (V. Merușiu, 1929²²).

4.5. Etapa Districtului Năsăudean

În anii 1860-1861 se pune iar problema reorganizării Transilvaniei, fapt care determină revenirea la vechile comitate. Alături de acestea, se înființează Districtul Năsăudului, pe teritoriul fostului Regiment grăniceresc năsăudean, și Districtul Făgărașului, după care la 1862 este elaborat un alt proiect de reîmpărțire a țării. Acest lucru invocă neajunsurile pe care le aveau formele de organizare anterioare, deoarece se bazau pe cele trei teritorii naționale (ocupate de maghiari, secui și sași), iar unitățile administrative aveau întindere prea mare, nu erau practice pentru dezvoltarea națională și nu respectau criteriul topografic și etnografic.

Prin urmare, în anul 1863 se propune împărțirea Ardealului în 10 sau 15 comitate (între care se regăsea și comitatul Bistrița), iar la 1864 se avansează două proiecte de lege cu 9, respectiv 12 municipii (dintre care făcea parte și municipiul Năsăud, iar populația săsească din Bistrița se alipea la municipiul Sibiului). Aceste proiecte nu s-au pus în practică niciodată²³.

Bine integrat pe plan istoric și administrativ **Districtul românesc al Năsăudului** se învecina la nord cu Comitatul Maramureș, la est cu Bucovina și Moldova, la sud-est cu Comitatul Turda, la sud-vest cu Districtul Săsesc al Bistriței, Comitatul Cojocnei și Comitatul Dăbăca, iar la vest intra în contact cu Comitatul Solnocul Interior (I. Băca, A. Onofreiu, 2004²⁴).

Revoluția de la 1848-1849 din Țările Române a zdruncinat puternic edificiul Imperiului Habsburgic și a avut urmări deosebite asupra conștiinței naționale a populației românești din Transilvania (V. Șotropa,

²⁰ *Publicarea nr. 51 Guvernatorului civil și militar din 21 septembrie 1849 cu privire la provizoria împărțire a Transilvaniei în șase districte militare*, în „Culegerea de prea înalte patente împărătești pentru Transilvania de la 19 iulie 1849 până la sfârșitul lui februarie 1859”, p. 35-52.

²¹ „Poza legilor provinciale și a Guberniului pentru Țara de Coroană Transilvania”, cursul anului 1851, mănunchiul XII, p. 324-327.

²² *op. cit.*; vezi *Ordiinațiunea nr. 136 din 4 iunie 1854 a miniștrilor de interne, justiție și finanțe despre organizarea politică și judecătorească a Marei Principat Ardealul*, în „Buletinul Guberniului Provincial pentru Marele Principat Transilvania”, cursul anului 1854, I secțiune, mănunchiul VI, p. 254-262.

²³ Pentru proiectele din această perioadă, îndeosebi în Dieta de la Sibiu, vezi *Diuaru stenografic alu dietei transilvane concheimate la Sibiu pre 1 Iuliu 1863 prin rescript prea înaltu*, Sibiu, 1863, *passim*. Pentru acțiunea politică de reconstrucție a Transilvaniei în această perioadă, vezi cu deosebire Simion Relegan, *Reconstrucția politică a Transilvaniei în anii 1861-1863*, Presa Universitară Clujeană, 2004.

²⁴ I. Băca, A. Onofreiu, *Districtul Năsăudului. Aspecte de geografie istorică*, Studii și cercetări de Geologie-Geografie, 9, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, 2005, p. 137-143.

1975²⁵, A. Onofreiu, 2004²⁶). În aceste condiții zona fostului regiment năsăudean de graniță avea nevoie de o nouă geografie administrativă, impusă de tendințele din perioada neoabsolutistă care erau concentrate în direcția alipirii teritoriului, fie la zonele locuite de populația săsească (Districtul săsesc al Bistriței), fie la comitatele vecine (Solnocul Interior, Cojocna, Dăbâca și Turda), aflate sub conducerea autorităților maghiare. În acest context, era necesară o nouă mentalitate socială și politică pentru a găsi cea mai potrivită modalitate de organizare, care să păstreze, în întregime, trăsăturile specifice ale populației din fostul stat militar (A. Onofreiu, 2003a²⁷, 2003b²⁸).

În perioada următoare intelectualii năsăudeni și-au conjugat eforturile pentru organizarea fostului regiment de graniță într-o nouă entitate politică, administrativă și economico-socială *“care să nu mai fie despărțită și încorporată la alte comitate și districte, ci să formeze o regiune unică, nedivizată”*²⁹. Astfel, în contextul reorganizării Transilvaniei prin restabilirea guvernului și a vechilor forme de organizare administrativ-teritorială, respectiv scaunele secuiești și susești, cetățile libere regești și oppidele privilegiate, anterioare anului 1848, Curtea de la Viena se declară de acord ca regimentul de graniță de la Năsăud să se organizeze într-un district de sine stătător, cu jurisdicție proprie. Drept urmare, după 10 ani de frământări pentru păstrarea identității naționale, prin **Înalta Hotărâre Majestatică** din 24 martie 1861 se înființează **Districtul Năsăud**, cu reședința la Năsăud³⁰.

Conform legii XLII/1870 privind reorganizarea administrativă, cele 44 de comune grănicerești, plus încă două comune din Bucovina (Cârlibaba și Coșna), au fost grupate în șase cercuri (A Onofreiu, 2003³¹, 2004³²), conduse de câte un jude cercual, în componența cărora intrau mai multe comune, după cum urmează:

- cercul Năsăud, cu comunele Năsăud, Salva, Rebrisoara, Rebra, Parva, Telciu, Hordou (Coșbuc), Bichigiu și Romuli;
- cercul Sângeorgiu (Sângeorz-Băi), cu comunele Sângeorgiu, Ilva Mică, Leșu, Feldru, Nepos și Sâniosif (Poiana Ilvei);
- cercul Rodna, cu comunele Rodna, Șanț, Maieru, Măgura Ilvei, Ilva Mare, Cârlibaba și Coșna;
- cercul Borgo-Prund (Prundu Bârgăului), cu comunele Rusu Bârgăului, Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Susenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Bistrița Bârgăului, Tiha Bârgăului și Mureșenii Bârgăului;
- cercul Zagra, cu comunele Zagra, Mocod, Mititei, Poienile Zăgrii, Plai (Suplai), Găureni și Runcu Salvei;
- cercul Monorului, cu comunele Monor, Gledin, Șienț, Nușfalău (Mărișelu), Sântioana, Morăreni, Rușii Munți, Ragla și Budacu Românesc (Budacu de Sus).

Toate cele șase cercuri și cele 46 de comune componente au format **“Municipiul” Năsăudului**, consființit în ședința din 15 decembrie 1871. Stabilirea cercurilor s-a bazat pe criterii istorice, legate de organizarea fostului regiment de graniță (V. Șotropa, 1975³³, M. Mureșianu, 2000³⁴) și pe criterii geografice, impuse de configurația reliefului, fiecare cerc suprapunându-se pe o axă morfohidrografică, de-a lungul căreia se aliniază comunele componente.

Pentru a ușura și eficientiza administrația, în 1872 are loc reorganizarea Districtului sau Municipiului Năsăud în 7 comune mari și 39 de comune mici, grupate în 12 cercuri notariale și 6 cercuri administrative. Acest

²⁵ *op. cit.*

²⁶ A. Onofreiu, *Organizarea administrativ-teritorială a Districtului Năsăudean*, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, Lucrările Colocviului național „Centru și periferie” (23-25 aprilie, 2004), Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2004, p. 249-270.

²⁷ A. Onofreiu, *Toponimie și relații geografice în Districtul Năsăudului*, Revista Bistriței, 17, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, 2003, p. 331-355.

²⁸ A. Onofreiu, *Considerații privind istoricul fostului district al Năsăudului (1861-1876)*, Anuarul Arhivelor Mureșene, II, Târgu Mureș, 2003, p. 165-174.

²⁹ Direcția județeană Bistrița-Năsăud a Arhivelor Naționale, fond *Vicariatul Rodnei*, dosar. 157/1861, f. 92;

³⁰ Textul în *Districtul Năsăud (1861-1876). Contribuții documentare*, (autori Simion Lupșan și Adrian Onofreiu), Ed. Fundației „George Coșbuc”, Năsăud, 2003, p. 88. Lupta pentru înființarea noii forme administrative pe larg, în Nestor Șimon, *Vasile Nașcu. Viața și faptele lui*, Năsăud, 1911.

³¹ *op. cit.*

³² *op. cit.*

³³ *op. cit.*

³⁴ *op. cit.*

demers a avut ca scop o mai bună soluționare a problemelor “privind administrația, învățământul, cultura, starea sanitară, îndeplinirea obligațiilor financiare, starea căilor de comunicație, cultivarea pământului, exploatarea rațională a pășunilor și pădurilor” (F. Porcius, 1928³⁵). Prin urmare, situația administrativă se prezenta astfel:

- cercul Năsăud – comună mare Năsăud, comune mici Salva, Hordou, Bichigiu, Telciu și Romuli care au format un prim cerc notarial, Rebra, Rebrîșoara și Parva care au constituit un al doilea cerc notarial;
- cercul Sângeorgiu – comune mari Sângeorgiu și Feldru, comune mici Ilva Mică, Leșu, Poiana Ilvei și Nepos care au format un cerc notarial;
- cercul Rodna – comune mari Rodna și Maieru, comune mici Șanț și Cârlibaba care au format un prim cerc notarial și Ilva Mare, Coșna și Măgura Ilvei care au constituit un al doilea cerc notarial;
- cercul Prundu Bârgăului – comună mare Bistrița Bârgăului, comune mici Tiha Bârgăului și Mureșenii Bârgăului care au format un prim cerc notarial, Rusu Bârgăului și Josenii Bârgăului care au constituit un al doilea cerc notarial, Prundu Bârgăului și Susenii Bârgăului care s-au grupat într-un al treilea cerc notarial;
- cercul Zagra – comune mici Mocod, Mititei, Runcu Salvei care au format un prim cerc notarial și Zagra, Poienile Zăgrii, Plai și Găureni care au constituit un al doilea cerc notarial;
- cercul Monor – comună mare Monor, comune mici Budacu de Sus, Ragla, Șieu, Mărișelu și Sântioana grupate într-un prim cerc notarial și Gledin, Rușii Munți, Morăreni care au format un al doilea cerc notarial³⁶.

În această formă, Districtul Năsăudului se menține până în anul 1876, când, pe fondul prefacerilor politico-administrative din cadrul imperiului habsburgic, este desființat.

5. Perioada administrației moderne

5.1. Etapa Comitatului Bistrița-Năsăud

Prin înfrângerea Austriei de către Prusia, în anul 1867, se instalează dualismul austro-ungar, fapt care va avea consecințe importante pe plan politico-administrativ. Introducerea principiilor moderne de administrare, precum și tendința autorităților maghiare de a disloca populațiile compacte de alte naționalități, determină desființarea autonomiei Transilvaniei. În acest context, se introduce centralismul de la Budapesta, pentru a avea control deplin asupra teritoriului, iar în anul 1876 Transilvania revine la organizarea sub forma comitatelor. Astfel, vechile comitate sunt divizate sau comasate, apărând altele noi, după cum urmează: Solnoc-Dăbâca, Turda-Arieș, Turda-Mureș, Bistrița-Năsăud, Cojocna, Maramureș, Sătmar, Sălaj, Bihor, Arad, Alba de Jos, Humedoara, Târnava Mare, Sibiu, Ciuc și Trei Scaune (V. Merușiu, 1929³⁷, I. Sigmirean și A. Onofreiu, 2001³⁸).

Comitatul Bistrița-Năsăud s-a format din districtul Bistriței, districtul Năsăudului, localități din comitatul Dăbâca (Cușma, Șomfalău, Sărățel, Herina, Nețeni, Galați, Domnești, Șimotelnice, Buduș, Șirling, Bârlad, Șoimuș, Șieu Mare, Ardan, Friș, Blașfalău de Jos, Blașfalău de Sus, Caila și Bungardul Săsesc) și din comitatul Solnocul Interior (Prislop, Cepari, Lușca, Nimigea Românească, Mintiu, Nimigea Ungurească și Tăure).

În acest moment anumite localități ale județului actual făceau parte din comitatele Cojocna (Monor, Șieu, Gledin, Șopteriu, Urmeniș, Milaș, Teaca) și Solnoc-Dăbâca (Șieu-Cristur, Chintelnice, Matei, Moruș, Sâniacob, Șieu-Măgheruș, Șirioara, Arcalia, Țigău, Chiraleș).

Comitatul Bistrița-Năsăud cuprindea 6 cercuri, cu comunele aferente, după cum urmează: Năsăud, Rodna Veche, Prundu Bârgăului, Șieu Mare, Beșineu (Vișoara) și Iad (Livezile). Cercurile Sângeorzului și Zagra, din fostul District Năsăudean, s-au desființat³⁹. La 1883 Comitatul Bistrița-Năsăud este restructurat în 4 cercuri sau oficii cercuale, iar cetatea Bistriței a rămas de sine stătătoare (fig.3). Cele 4 cercuri stabilite în acest moment erau *Năsăud* (cu comunele Năsăud, Rebrîșoara, Rebra Mare, Parva, Salva, Hordou, Bichigiu,

³⁵ Fl. Porcius, *Istoricul Districtului Năsăudean*, Arhiva Someșană, 9, Năsăud, 1928, p. 1-63. Textul integral, inclusiv notele de subsol, la Liviu Păiuș, *Istoricul Districtului grăniceresc năsăudean*, Bistrița, 2006.

³⁶ *Districtul Năsăud. Contribuții documentare...*, p. 450-451.

³⁷ *op. cit.*

³⁸ *op. cit.*

³⁹ Adrian Onofreiu, 2004, p. 261; A.N.-B.-N., fond *Administrația fondurilor grănicerești năsăudene*, d. 3/1762-1889, f. 70.

Telciu, Romuli, Mocod, Mititei, Runc, Zagra, Poieni, Găureni, Nimiea Ungurească, Nimiea Românească, Tăure, Lușca, Prislop, Mintiu, Tradam), *Rodna Veche* (cu comunele Rodna Veche, Ilva Mare, Măgura, Sânosif, Ilva Mică, Leșu, Feldru, Nepos, Rodna Nouă, Cârlibaba, Coșna, Maieru, Sângeorgiu), *Iad* (cu comunele Tiha Bârgăului, Mureșenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Susenii Bârgăului, Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Rusu Bârgăului, Bistrița Bârgăului, Cușma, Ghinda, Orhei, Jelna, Dumitrița, Pietriș, Uifalău, Aldorf, Pintic, Iad, Dorolea, Dumitra, Cepari, Târbu, Sigmir, Ragla, Budacul Român, Șoimuș, Brașfalău de Sus, Brașfalău de Jos și reședința la Bistrița), *Beșineu* (cu comunele Herina, Sărățel, Galați Bistriței, Nețeni, Bungardul Săsesc, Ardan, Sebeșuș de Sus, Sebeșuș de Jos, Friș, Gledin, Șieuf, Sântioana, Bârla, Nușfalău, Șirling, Bileag, Șomfalău, Șieul Mare, Monor, Beșineu).



Fig.3 Comitatul Bistrița-Năsăud la 1883 (după ANBN, fond *Emil Precup*, dosar 168)
Crainimăt, Dipșa, Ferihaz, Jeica, Vermeș, Tonciu, Sângeorzul Săsesc, Lechința, Malomarca, Budacul Săsesc, Buduș, Șimotelnic și reședința la Bistrița).

Comitatul Bistrița-Năsăud, prin structura sa administrativă, reprezintă o etapă importantă de prefigurare a viitorului județ, prin faptul că reunea comune atât din ținutul istoric al regimentului grăniceresc și districtului năsăudean, cât și din districtul săsesc al Bistriței.

Această organizare administrativ-teritorială se va menține până în anul 1918, când se formează statul național unitar român.

6.1 Etapa județelor

Prefacerile politice, social-economice și culturale aduse de unirea celor trei țări române au impus reconsiderarea organizării României din punct de vedere administrativ. Prin urmare, conform **Decretului IV** al Consiliului Dirigent înființat la 1918, pentru conducerea Transilvaniei, vechea formă administrativă din Transilvania, *comitatul*, este înlocuită cu ceea ce exista deja la exteriorul Carpaților, după modelul francez, și anume *județul*, iar *cercul* este înlocuit cu *plasa*. Prin urmare, vechiul comitat Bistrița-Năsăud este înlocuit cu **județul Bistrița-Năsăud**, care va funcționa sub această denumire între anii 1919-1925. Acesta avea în componență 4 plase, după cum urmează: *Iad* (cu comunele Blăjenii de Jos de Jos, Dumitrița, Susenii Bârgăului, Josenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Bistrița Bârgăului), *Năsăud* (Romuli, Telciu, Hordou, Zagra, Salva, Nimigea, Năsăud, Rebrisoara, Rebra, Parva), *Beșineu (Vișoara)*, (Ardan, Herina, Șieuș, Monor, Șieu, Sărata, Mărișelu) și *Rodna Veche* (Feldru, Maieru, Sângeorz-Băi, Rodna, Șanț, Ilva Mică, Ilva Mare, Măgura Ilvei, Lunca Ilvei, Leșu). Orașul Bistrița, cu magistrat, devine oraș cu consiliu (I. Sigmirean și A. Onofreiu, 2001⁴⁰, A. Onofreiu⁴¹).

În anul 1920 se instituie pe lângă Ministerul de Interne „**Comisiunea pentru studiul unei noi arondări a județelor României**” (V. Merușiu, 1929⁴²), care elaborează două proiecte de împărțire administrativă: *pe județe mari*, acțiune care necesita comasarea unor județe, și *pe județe mijlocii*, fapt care presupunea comasarea județelor mai mici, reajustarea județelor mai mari, etc. Întrucât prima variantă a atras numeroase proteste s-a optat pentru cea de-a doua, cu județe mijlocii ca întindere și număr de locuitori.

La baza operațiunii de reorganizare administrativă a țării au stat câteva neajunsuri care caracterizau etapa anterioară, cum ar fi: diferențele de suprafață dintre județe, diferențele dintre numărul de locuitori și suprafața unor județe, gradul slab de dezvoltare a căilor de comunicație în anumite județe, forma îngustă și lungă a unor județe (Suceava, Tecuci, Cahul, Cojocna, etc.), ca și poziția excentrică a unor reședințe de județ, fapt care impunea distanțe mari de parcurs. În consecință, pentru o împărțire administrativă eficientă se impunea luarea în considerare a unor criterii de ordin geografic (suprafață, configurația reliefului), economic (resurse naturale, grad de dezvoltare) și social-istoric (necesitățile populației, tradiții, etc.). În acest context, prin **legea pentru unificarea administrativă a României**, dată în 1925, din cele 76 județe existente până la acel moment urmau să se contureze 62 de județe mijlocii, alcătuite din plase, comune urbane și comune rurale, schemă care presupunea descentralizarea administrativă a țării.

Spațiul din partea de nord a Transilvaniei, relevant pentru studiul de față, va fi ocupat de județele Năsăud, Someș, Cluj și Mureș, între care existau anumite raporturi evolutiv-administrative.

Județul Năsăud s-a format din județul preexistent Bistrița-Năsăud și cuprindea: un oraș cu consiliu (Bistrița), 4 plase și 97 comune, după cum urmează: *plasa Beșineu (Vișoara)* – sediul Bistrița (Ardan, Bârla, Vișoara, Domnești, Budacul de Jos, Buduș, Bungard, Crainimăt, Dipșa, Albeștii-Bistriței, Lunca, Galații Bistriței, Gledin, Herina, Jeica, Lechința, Monor, Nețeni, Mărișelu, Ruștior, Sărățel, Sângeorzul Nou, Sântioana, Sebiș, Șieu, Șieuș, Măgurele, Șoimuș, Sărata, Simionești, Tonciu, Vermes), *plasa Iad (Livezile)* – sediul Bistrița (Unirea, Bistrița Bârgăului, Budacul de Sus, Blăjenii de Sus, Blăjenii de Jos, Caila, Cepari, Cușma, Dorolea, Dumitra, Dumitrița, Ghinda, Livezile, Jelna, Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Mureșenii Bârgăului, Orheiul Bistriței, Pietriș, Slătinița, Prundu Bârgăului, Ragla, Rusu Bârgăului, Susenii Bârgăului, Sigmir, Târciu, Tiha Bârgăului, Vișoara), *plasa Năsăud* – sediul Năsăud (Bichigiu, Găureni, Hordou, Lușca, Mintiu, Mititei, Mocod, Năsăud, Nimigea Ungurească, Nimigea Românească, Parva, Poieni, Prislop, Rebra, Rebrisoara, Romuli, Runc, Salva, Suplai, Telciu, Entradam, Zagra) și *plasa Rodna Veche* – sediul Rodna Veche (Cârlibaba Nouă, Coșna, Feldru, Ilva Mare, Ilva Mică, Leșu, Maieru, Nepos, Rodna Nouă, Rodna Veche, Sângeorzul Românesc, Măgura, Poiana).

După reajustarea administrativă din 1926 județul Năsăud era alcătuit din 2 comune urbane (Bistrița – reședință și Năsăud) și 110 comune rurale repartizate pe 6 plase, astfel: *plasa Năsăud* – reședința Năsăud

⁴⁰ *op. cit.*

⁴¹ A. Onofreiu, *Evoluția administrativă a județului Bistrița-Năsăud (1918-1968)*, manuscris; vezi și articolul aceluiași, cu titlul *Evoluția teritorial-administrativă a județului Bistrița-Năsăud (1918-1968)*, în „Răsunetul-Magazin”, Bistrița, 1998, anul I, nr. 15, p. 3; nr. 17, p. 3; nr. 18, p. 3; 1999, nr. 19, p. 3; nr. 20, p. 3; nr. 21, p. 3; nr. 22, p. 2

⁴² *op. cit.*

(Bichigiu, Cepari, Coșbuc, Dumitra, Jidovița, Lușca, Năsăud, Parva, Prislop, Rebra, Rebrîșoara, Romuli, Salva, Târpiu, Telciu), *plasa Sângeorz-Băi* – reședința Rodna (Feldru, Ilva Mare, Ilva Mică, Leșu, Maieru, Măgura Ilvei, Nepos, Poiana Ilvei, Rodna, Sângeorz Băi, Șanl). *plasa Bârgău* – reședința Prundu Bârgăului (Aldorf, Bistrița Bârgăului, Cușma, Dorolea, Ghinda, Iad, Jelna, Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Mureșenii Bârgăului, Orheiul Bistriței, Pietriș, Prundu Bârgăului, Rusu Bârgăului, Satu Nou, Slătinița, Susenii Bârgăului, Tiha Bârgăului), *plasa Mocod*–reședința Mocod (Blăjenii de Jos, Blăjenii de Sus, Caila, Găureni, Mintiu, Mititei, Mocod, Nimigea de Jos, Nimigea de Sus, Poienile Zagrei, Runcu Salvei, Suplai, Tăure, Zagra), *plasa Lechința* – reședința Lechința (Albeștii Bistriței, Arcalia, Bidiu, Bungard, Chintelnice, Chiraleș, Crainimăt, Șieu Cristur, Corvinești, Dipșa, Enciu, Fântânele, Galații Bistriței, Herina, Lechința, Mateiu, Moruș, Heidendorf, Sălcița, Sărata, Sărălel, Sângeorzul Nou, Sâniacob, Șieu-Sfântu, Sigmir, Șieu-Măgheruș, Șirioara, Tonciu, Țigău, Vermeș) și *plasa Șieu* – reședința Șieu (Ardan, Bârla, Budacul de Jos, Budacul de Sus, Buduș, Cucutenii pe Șieu, Domnești, Dumitrița, Gledin, Jeica, Lunca, Mărișelu, Monariu, Monor, Nețeni, Ragla, Ruștior, Sântioana, Sebeș, Simionești, Șieu, Șieuș, Șoimuș) (fig.4)⁴³.

Județul Someș, cu reședința la Dej, s-a conturat din fostul județ Solnoc-Dăbâca (fost comitat), fără anumite comune cedate județelor Sătmar, Cluj și Năsăud (Șieu-Cristur, Chintelnice, Matei, Moruș, Sâniacob, Uifalău, Șieu-Măgheruș, Șirioara, Arcalia, Țigău, Chiraleș care făceau parte din plasa Beclean). **Județul Cluj**, cu reședința la Cluj, s-a schițat din fostele județe Cojocna și Solnoc-Dăbâca. Acesta va ceda județului Mureș câteva comune care astăzi fac parte din județul Bistrița-Năsăud, respectiv Teaca, Urmeniș, Milaș, Orosfaia și Comlod. **Județul Mureș**, cu reședința la Oșorhei, s-a format din fostul județ Mureș-Turda (fost comitat) și, așa cum arătam mai sus, includea la aceea dată câteva localități din actualul județ Bistrița-Năsăud⁴⁴.

Conform **Decretului regal 3924/1925** comunele Bidiu, Enciu, Fântânele și Șieu-Sfântu, care aparțineau județului Someș, se vor alipi de plasa Lechința, iar comunele Cărlibăba și Coșna de Sus, care făceau parte din județul Năsăud, vor fi cedate județului vecin *Câmpulung*.

Prin **legea pentru organizarea administrației locale** din 1929, județul Năsăud va fi ușor restructurat, cuprinzând 2 comune urbane (Bistrița – reședință și Năsăud), 4 plase (Bârgău, Năsăud, Rodna și Șieu) și 109 comune rurale⁴⁵.

În anul 1934, prin **Decizia Ministerului de Interne Nr. 2264**, se efectuează, la cererea prefecturii, unele modificări în organizarea administrativă a județului Năsăud. Astfel, rămân cele două comune urbane, Bistrița și Năsăudul, dar se revine la 6 plase, cărora li se arondează comunele rurale, după cum urmează: *plasa Bârgău* (Iad, Dorolea, Cușma, Pietriș, Satu Nou, Rusu Bârgăului, Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Bistrița Bârgăului, Tiha Bârgăului și Mureșenii Bârgăului), *plasa Năsăud* (Dumitra, Cepari, Jidovița, Lușca, Prislop, Mocod, Mititei, Runcu Salvei, Nimigea de Jos, Nimigea de Sus, Mintiu, Tăure, Nepos, Rebra, Parva, Rebrîșoara, Salva, Coșbuc, Bichigiu, Telciu, Romuli, Zagra, Poienile Zăgrii, Găureni, Suplai și Năsăud), *plasa centrală* (Aldorf, Slătinița, Jelna, Ghinda, Orheiul Bistriței, Budacul de Sus, Buduș, Simionești, Târpiu, Blăjenii de Jos, Blăjenii de Sus, Caila, Heidendorf, Crainimăt și Sigmir), *plasa Șieu* (Dumitrița, Budacul de Sus, Ragla, Șieu, Ardan, Șoimuș, Șieuș, Ruștior, Sebiș, Monor, Gledin, Mărișelu, Măgurele, Bârla, Sântioana, Albeștii Bistriței, Jeica și Nețeni), *plasa Lechința* (Sărata, Sărălel, Domnești, Herina, Tonciu, Galații Bistriței, Dipșa, Lechința, Sângeorzul Nou, Vermeș, Bungard, Chiraleș, Șirioara, Sâniacob, Corvinești, Buduș, Enciu, Matei, Moruș, Fântânele, Șieu-Măgheruș, Arcalia, Țigău, Șieu-Sfântu, Șieu-Cristur și Chintelnice) și *plasa Rodna* (Feldru, Ilva Mică, Ilva Mare, Măgura Ilvei, Poiana Ilvei, Leșu, Maieru, Rodna, Sângeorz-Băi și Șanl)⁴⁶.

Prin **Decretul regal 2191** din anul 1938 este promulgată **Legea administrativă**, care propune ca unități descentralizate comuna, plasa, județul și ținutul. Astfel, județele Năsăud, Someș, Cluj, Bihor, Sălaj, Satu Mare și Maramureș vor forma ținutul Someș, condus de un rezident regal, situație care se va menține până în anul 1940⁴⁷ (fig.5). În restul țării, prin **Legea 577** din 22 septembrie 1940, s-au desființat ținuturile și rezidențele regale, reorganizându-se județele.

⁴³ *Împărțirea administrativă a teritoriului României*, București. 1926, p. 61.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 58-59-jud. Mureș; p. 82-83.-jud. Someș; p. 29-30-jud. Cluj.

⁴⁵ *Legea pentru organizarea administrației locale*, București, 1929.

⁴⁶ „Monitorul Oficial”, nr. 55/1934.

⁴⁷ *Legea administrativă din 14 august 1938*, în C. Hamangiu, *Codul general al României*, vol. XXVI, 1938, partea a II-a. p. 1547.

6.2. Etapa ocupației horthyste

În anul 1940, prin Dictatul de la Viena, 11 județe din NV Transilvaniei (Maramureș, Satu-Mare, Sălaj, Bihor, Cluj, Someș, Năsăud, Mureș, Odorhei, Trei Scaune, Ciuc), sunt cedate Ungariei horthyste, fapt care va determina reluarea formelor de organizare administrativă anterioare anului 1918. Astfel **județul Năsăud** se transformă în **comitatul Bistrița-Năsăud**, care includea orașul Bistrița și 4 plase, cu comunele aferente, după cum urmează: *plasa Bistrița de Sus* (Monor, Lechința, Vermeș, Sângeorzul Nou, Bungard, Vișoara, Crainimăț, Sigmir, Budești, Miceștii de Câmpie, Dipșa, Albeștii Bistriței, Nețeni, Galații Bistriței, Herina, Tonciu, Lunca, Șieuț, Sebeșul de Sus, Sebeș, Sălcuța, Lumperd, Sânmihailul de Câmpie, Ardan, Șieu, Șoimuș, Bârla, Mărișelu, Sântioana, Cucutenii pe Șieu, Jeica, Domnești, Sărata, Sărățel, Buduș, Monariu, Simionești, Budacul de Jos), *plasa Bistrița de Jos* (cu comunele Mureșenii Bârgăului, Tiha Bârgăului, Bistrița Bârgăului, Prundu Bârgăului, Susenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Josenii Bârgăului, Rusu Bârgăului, Iad, Dorolea, Cușma, Budacu de Sus, Ragla, Dumitrița, Orheiul Bistriței, Ragla, Pietriș, Satu Nou, Ghinda, Târbuiu, Cepari, Dumitra, Aldorf, Slătinița, Blăjenii de Sus, Blăjenii de Jos, Caila), *plasa Năsăud* (cu comunele Parva, Rebra, Rebrîșoara, Năsăud, Romuli, Telciu, Bichigiu, Hordou, Salva, Mintiu, Mititei, Runcu Salvei, Mocod, Zagra, Poienile Zagrei, Găureni, Nimigea Ungurească, Nimigea Românească, Tăure, Prislop, Lușca) și *plasa Rodna* (cu comunele Coșna, Cărlibaba, Șanț, Rodna, Maieru, Sângeorz-Băi, Feldru, Ilva Mare, Măgura Ilvei, Poiana Ilvei, Ilva Mică, Leșu)⁴⁸.

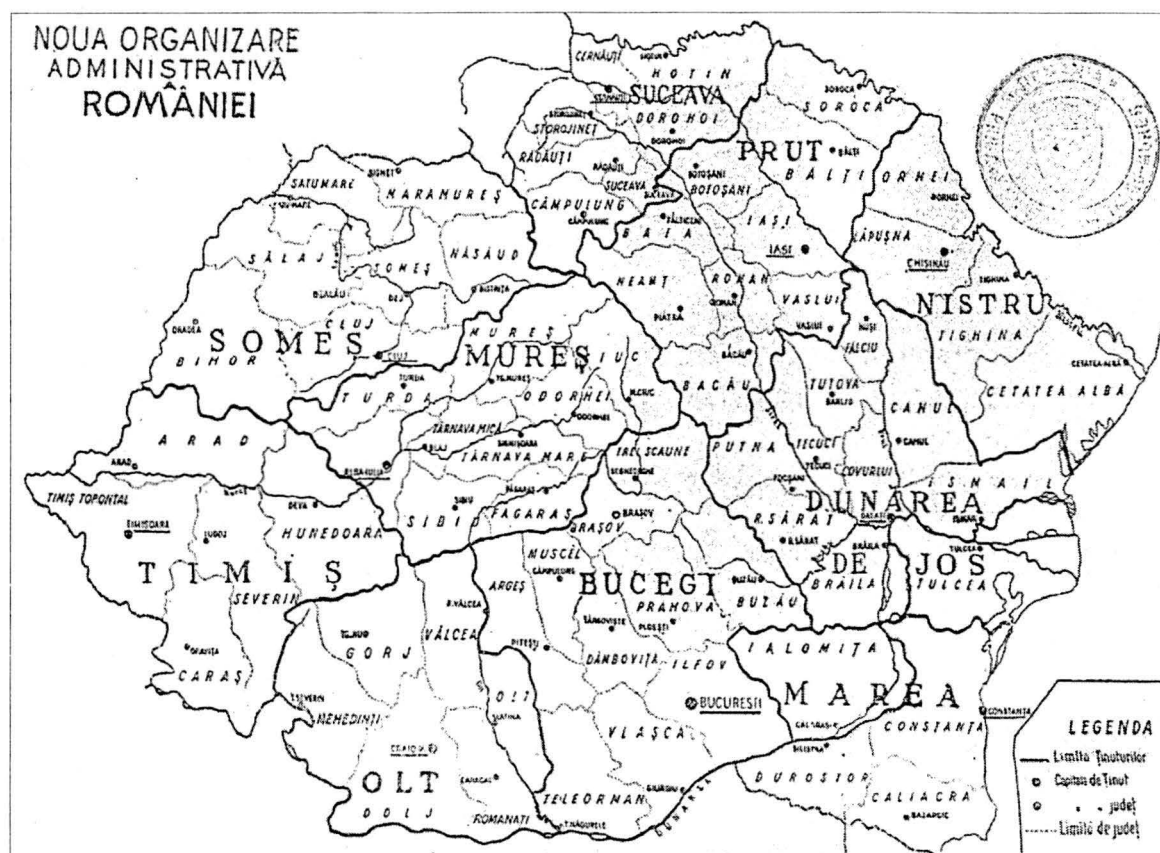


Fig.5. Organizarea administrativ-teritorială a României în anul 1938 (după C. Hamangiu, 1938⁴⁹)

6.3. Etapa de tranziție

În anul 1944 se revine la **județul Năsăud**, organizat prin **Ordonanța prefectului** nr.41, din februarie 1945, cu 2 comune urbane (Bistrița și Năsăud), 4 plase, 110 comune rurale și 43 de notariate, astfel: *plasa Bistrița de Sus* (cu comunele Blăjenii de Sus, Blăjenii de Jos, Caila, Târbuiu, Mureșenii Bârgăului, Tiha Bârgăului, Prundu

⁴⁸ Magvarország Helységnevtára, Budapest, 1941, p. 15-16.

⁴⁹ C. Hamangiu, *Cadrul general al României. Legile uzuale*, vol XXVI, 1938

Bârgăului, Bistrița, Bârgăului, Susenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Josenii Bârgăului, Rusu Bârgăului, Livezile, Unirea, Slătinița, Cușma, Dorolea, Ghinda, Jelna, Satu Nou, Pietriș, Orheiul Bistriței, Ragla, Dumitrița, Budacu de Sus), *plasa Bistrița de Jos* (cu comunele Monor, Gledin, Lechința, Vermeș, Sângeorzul Nou, Bungard, Sălcuța, Fântânele, Vișoara, Sărata, Sărățel, Sigmir, Galații Bistriței, Herina, Albeștii Bistriței, Dipșa, Tonciu, Șieu, Sebiș, Ruștior, Lunca, Șieu, Ardan, Șoimuș, Mărișel, Măgurele, Nețeni, Jeica, Domnești, Bârla, Sântioana, Șieu-Măgheruș, Arcalia, Crainimăt, Șieu-Cristur, Chintelnic, Șieu-Sfântu, Budacu de Jos, Buduș, Monariu, Simionești, Corvinești, Bidiu, Enciu, Matei, Moruș, Chiraleș, Țigău, Șirioara, Sâniacob, Sânmihaiul de Câmpie, Zoreni, Budești, Micești de Câmpie), *plasa Năsăud* (cu comunele Parva, Rebra, Rebrîșoara, Năsăud, Salva, Hordou, Telciu, Bichigiu, Romuli, Mocod, Mititei, Runcu Salvei, Zagra, Suplai, Găureni, Poienile Zagrei, Dumitra, Cepari, Prislop, Nimigea de Jos, Nimigea de Sus, Mintiu, Tăure) și *plasa Rodna* (cu comunele Șanț, Rodna, Maieru, Sângeorz-Băi, Feldru, Nepos, Ilva Mică, Poiana Ilvei, Măgura Ilvei, Ilva Mare, Leșu)⁵⁰.

După cum se poate observa, în acest moment se reanexează la plasa Bistrița de Jos comunele Șieu-Cristur, Șieu-Măgheruș, Chiraleș, Fântânele, Matei, Moruș, Corvinești, Bidiu și Enciu, care au aparținut județului Năsăud până în 1940, iar între 1940-1944 au fost anexate la comitatele Solnoc-Dăbâca, Solnocul Interior și Cluj.⁵¹

În anul 1947, comunele rurale Unirea și Vișoara sunt declarate comune urbane, aparținând de orașul Bistrița. Pentru o mai bună administrare în anul 1948 județul Năsăud va fi reorganizat în 6 plase cu 121 comune rurale, după cum urmează: *plasa Centrală* (cu comunele Blăjenii de Sus, Blăjenii de Jos, Budacu de Jos, Buduș, Domnești, Nețeni, Jelna, Ghinda, Orheiul Bistriței, Monariu, Simionești, Sărata, Sărățel, Șieu Măgheruș, Crainimăt, Arcalia, Caila, Sigmir, Slătinița, Târguș, Unirea, Vișoara), *plasa Șieu* (cu comunele Albeștii Bistriței, Jeica, Ardan, Lunca, Budacu de Jos, Mărișelu, Măgurele, Monor, Gledin, Ragla, Dumitrița, Sântioana, Bârla, Sebiș, Șieu, Șieuș, Șoimuș, Ruștior), *plasa Lechința* (cu comunele Chiraleș, Șirioara, Sâniacob, Țigău, Corvinești, Bidiu, Enciu, Șieu-Cristur, Coasta, Chintelnic, Șieu-Sfântu, Dipșa, Galații Bistriței, Herina, Tonciu, Lechința, Matei, Moruș, Fântânele, Sângeorzul Nou, Bungard, Vermeș), *plasa Rodna* (cu comunele Valea Mare, Șanț, Valea Vinului, Rodna, Anieș, Maieru, Sângeorz-Băi, Feldru, Ilva Mică, Poiana Ilvei, Măgura Ilvei, Ilva Mare, Lunca Ilvei, Leșu), *plasa Bârgău* (cu comunele Tihuța, Mureșenii Bârgăului, Tiha Bârgăului, Colibița, Bistrița Bârgăului, Prundu Bârgăului, Susenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Josenii Bârgăului, Rusu Bârgăului, Cușma, Dorolea, Iad, Satu Nou, Pietriș) și *plasa Năsăud* (cu comunele Parva, Rebra, Rebrîșoara, Nepos, Năsăud, Salva, Coșbuc, Bichigiu, Telciu, Fiad, Romuli, Runcu Salvei, Mocod, Mititei, Zagra, Poienile Zagrei, Suplai, Găureni, Nimigea de Sus, Nimigea de Jos, Tăure, Jidovița, Cepari, Lușca, Prislop)⁵².

6.4. Etapa regiunilor și raioanelor

Schimbările produse în plan politic după anul 1944 s-au reflectat și asupra concepțiilor despre administrarea teritoriului țării. Treptat, formele și unitățile administrative tradiționale au fost înlocuite cu altele noi. Astfel, prin **Legea 17** din anul 1949, în cadrul comunelor, plaselor și județelor se introduc consilii (sfaturi) populare, ca organe ale puterii locale de stat. Organele executive ale consiliilor populare erau comitetele executive, iar pentru buna funcționare a acestor organisme administrative nou create s-au înființat comitete provizorii județene și o comisie de revizuire a împărțirii administrative a țării.

Activitatea acestei comisii s-a concretizat prin propunerile înaintate organelor centrale, care au elaborat în anul 1950, **Legea nr.5** pentru raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române. Conform acesteia, teritoriul țării a fost împărțit, după model sovietic în 28 de regiuni, raioane, orașe și comune. În această situație localitățile de pe teritoriul actual al județului Bistrița-Năsăud făceau parte din regiunile Rodna, Cluj și Mureș.

Cele mai multe localități erau cuprinse în **regiunea Rodna**, care avea în componență raioanele *Beclean-reședința Beclean* (cu comunele Beclean, Beudiu, Bozieș, Buza, Chiochiș, Chiraleș, Chiuza, Dobric, Lechința, Matei, Nușeni, Sânmihaiul de Câmpie, Sângeorzul Nou, Șieu-Odorhei, Șintereag, Spermezeu, Târlișua, Uriu), *Bistrița-reședința Bistrița* (cu comunele Albeștii Bistriței, Archiud, Bistrița Bârgăului, Blăjenii de Jos, Blăjenii de Sus, Dorolea, Dumitrița, Herina, Iuda, Jelna, Josenii Bârgăului, Mărișelu, Mureșenii Bârgăului, Prundu

⁵⁰ Ștefan I. Pop, *O pagină de istorie*, Bistrița, 1947, p. 45-46.

⁵¹ *Magyarország...* p. 71-75.

⁵² I. Sigmirean, A. Onofreiu, 2001, p. 112-113.

Bârgăului, Satu Nou, Sărata, Sigmir, Șieu, Șieu-Măgheruș, Șieu, Teaca, Tiha Bârgăului, Unirea), *Năsăud*-reședința Năsăud (cu comunele Cepari, Coșbuc, Feldru, Ilva Mare, Ilva Mică, Leșu, Maieru, Măgura Ilvei, Nimigea de Jos, Parva, Rebra, Rebrîșoara, Rodna, Romuli, Salva, Sângeorz-Băi, Șanț, Telciu, Zagra, Năsăud) și *Vișeu*. Din **regiunea Cluj**, *raionul Dej*, făceau parte comunele Branîștea, Ciceu Giurgești, Ciceu Mihăiești, Negrilești și Reteag. **Regiunea Mureș** includea câteva comune situate în partea de sud-est și sud a județului, după cum urmează: comunele Milaș, Monor, Ocnița, Orosfaia și Șopteriu făceau parte din *raionul Reghin*, comuna Urmeniș aparținea de *raionul Mureș*, iar comunele Budești, Miceștii de Câmpie, Silivașu de Câmpie și Țagu intrau în componența *raionului Luduș*⁵³.

Peste doi ani, în 1952, cele 28 regiuni existente se vor reduce la 18, regiunea Rodna se desființează, iar raioanele Beclean, Bistrița și Năsăud trec la regiunea Cluj⁵⁴. O nouă organizare are loc în anul 1956, când localitățile care făceau parte din regiunea Mureș, raioanele Luduș și Mureș, precum și comunele Șopteriu și Milaș din raionul Reghin, vor fi cuprinse în raionul Sărmaș, regiunea Cluj. Localitățile Monor, Ocnița și Orosfaia rămân în continuare în cadrul raionului Reghin⁵⁵. Prin **Legea nr. 3 pentru îmbunătățirea împărțirii administrative a teritoriului Republicii Populare Române** din 1960 este desființat raionul Beclean, iar localitățile componente ale acestuia sunt împărțite între raioanele Bistrița și Dej, din regiunea Cluj. Prin urmare, o mare parte din localitățile actualului județ Bistrița-Năsăud făceau parte din raioanele *Bistrița* – reședința Bistrița, cu 127 comune (Ghinda, Sărata, Sigmir, Slătinița, Unirea, Vișoara, Archiud, Brăteni, Budurleni, Budurleni-Case, Capu Dealului, După Deal, La Curte, Pe Podirei, Stupini, Blăjenii de Jos, Blăjenii de Sus, Caila, În Tablă, Târpui, Budacul de Jos, Buduș, Jelna, Monariu, Simionești, Budești, Budești-Fănațe, Zăpodie, Chiraleș, Sâniacob, Șirioara, Țigău, Corvinești, Bidiu, Enciu, Dorolea, Cușma, Valea Poienii, Dumitrița, Budacul de Sus, Ragla, Galații Bistriței, Albeștii Bistriței, Dipșa, Herina, Jeica, Tonciu, Livezile, Dumbrava, Rusu Bârgăului, Strâmba, Josenii Bârgăului, Mijlocenii Bârgăului, Susenii Bârgăului, Prundu Bârgăului, Tiha Bârgăului, Tureac, Mureșenii Bârgăului, Piatra Fântânele, Ciosa, Bistrița Bârgăului, Colibița, Lechința, Vermeș, Sângeorzul Nou, Fântânele, Matei, Moruș, Mărișelu, Bârla, Domnești, Măgurele, Nețeni, Sântioana, Miceștii de Câmpie, Visuia, Fântânița, Ocnița, Fănațe, Valea Lupului, Zont, Orosfaia, Comlod, Satu Nou, Pietriș, Orheiul Bistriței, Șieu, Ardan, Posmuș, Șoimuș, Șieu-Măgheruș, Arcalia, Bungard, Chintelnic, Crainimă, Hagău, Podirei, Sărățel, Valea Măgherușului, Șieu-Odorhei, Agrișul de Jos, Agrișul de Sus, Bretea, Coasta, Șieu-Cristur, Sânmihailul de Câmpie, Între Păduri, Sălcuța, Tău-Cătun, Valea Fănațului, Zoreni, Șieu, Lunca, Ruștior, Sebiș, Șintereag, Șintereag-gară, Cociu, Șieu-Sfântu, Teaca, Doștina, Pinticu, Viile Tecii, Țagu, Țăgșor), *Dej* – reședința Dej, cu 75 de comune (Beclean, Coldău, Coldău-Vale, Figa, Rusul de Jos, Valea Viilor, Bozieș, Băboasa, Beudiu, Chețiu, După Vale, Vița, Branîștea, Cireșoia, Măluț, Căianu Mic, Căianu Mare, Dumbrăvița, Ciceu-Mihăiești, Ciceu Giurgești, Dumbrăveni, Ciceu-Corabia, Lelești, Cuzdrioara, Mănășturel, Valea Gârbăului, Dobric, Ciceu-Poieni, Dobricel, Negrilești, Breaza, Purcărete, Nușeni, Dumbrava, După Deal, Feleac, Malin, Pipa Poieni, Reteag, Bața, Spermezeu, Hălmășău, Lunca Borlesei, Păltineasa, Sita, Șesuri-Spermezeu-Vale, Borleasa, Târlișua, Agrieș, Agrieșel, Cireași, Costeasa, Groapa Agrieș, Ivăneasa, Izvoru Pietrii, Lunca Sătească, Molișet, Răcăteșu, Râpăușu, Șendroaia, Strâmbulici, Unguraș, Batin, Daroș, Sicfa, Valea Ungurașului, Uriu, Cristeștii Ciceului, Hășmașu Ciceului, Ilișua) și *Năsăud* – reședința Năsăud, cu 60 de comune (Șanț, Valea Mare, Valea Vinului, Ivăneasa, Recele, Rodna, Maieru, Anieș, Cormaia, Sângeorz-Băi, Valea Borcutului, Feldru, Nepos, Ilva Mică, Poiana Ilvei, Măgura Ilvei, Arșița, Ilva Mare, Tunel, Leșu, Lunca Leșului, Valea Măgurei, Parva, Rebra, Rebrîșoara, Gersa I, Gersa II, Gersa III, Gersa IV, Salva, Coșbuc, Bichigiu, Telciu, Telcișor, Fiad, Romuli, Dealul Ștefăniței, Mititei, Runcu Salvei, Nimigea de Sus, Mocod, Nimigea de Jos, Mintiu, Florești, Mireș, Piatra, Chiuza, Mogoșeni, Săsarm, Tăure, Zagra, Poienile Zagrei, Suplai, Aluniș, Cepari, Dumitra, Lușca, Liviu Rebreanu)⁵⁶.

⁵³ *Raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române*. Lista regiunilor, raioanelor, orașelor și comunelor, București, 1950, p. 143-145; 262-265; 319-324.

⁵⁴ *Decretul nr. 331 pentru modificarea legii nr. 5 din 1950 privind raionarea administrativ-economică a teritoriului Republicii Populare Române*, în „Buletinul Oficial”, nr. 50/1952.

⁵⁵ *Împărțirea administrativ-teritorială a Republicii Populare Române*, București, 1956, *passim*.

⁵⁶ *Împărțirea administrativă a teritoriului Republicii Populare Române*, 1965, p. 92-103.

6. 5. Elapa definitivării administrativ-teritoriale

În anul 1968 are loc reîntoarcerea la formele organizatorice tradiționale. În aceste condiții, prin **Legea nr.2/1968** teritoriul Republicii Socialiste România este organizat în 39 de județe, care vor cuprinde orașe, comune și sate.

Este momentul când se conturează **județul Bistrița-Năsăud**, în limitele lui actuale, prin preluarea localităților din raioanele Bistrița, Năsăud, Dej, Sărmaș (regiunea Cluj) și Reghin (regiunea Mureș), existente la 1960. Acesta avea ca reședință orașul Bistrița și se compunea din 4 orașe (Bistrița, Năsăud, Beclean și Sângeorz-Băi), 53 de comune (Bistrița Bârgăului, Branitea, Budacu de Jos, Budești, Căianu Mic, Cetate, Ciceu Giurgești, Chiochiș, Chiuza, Coșbuc, Dumitra, Feldru, Galații Bistriței, Ilva Mare, Lunca Ilvei, Ilva Mică, Josenii Bârgăului, Lechința, Leșu, Livezile, Maieru, Matei, Măgura Ilvei, Mărișelu, Miceștii de Câmpie, Milaș, Nimiea, Nușeni, Parva, Petru Rareș, Prundu Bârgăului, Rebra, Rebrîșoara, Rodna, Romuli, Salva, Silivașu de Câmpie, Sânmihailu de Câmpie, Spermezeu, Șanț, Șieu, Șieuș, Șieu-Măgheruș, Șieu-Odorhei, Șintereag, Teaca, Telciu, Tiha Bârgăului, Târlișua, Uriu, Urmeniș, Zagra) și 233 de sate⁵⁷ (fig.6).

După o evoluție administrativ-teritorială îndelungată și frământată, spațiul situat în nordul Transilvaniei, la contactul dintre coroana montană Țibleş-Rodna-Suhard-Bârgău-Călimani și dealurile transilvane se organizează sub forma județului Bistrița-Năsăud, denumire care confirmă rolul celor două localități, Bistrița și Năsăudul, de nuclee istorice și centre de atracție zonală în procesul de individualizare a acestuia.

În dimensiunile sale actuale (formă, suprafață, structură administrativă, limite) județul Bistrița-Năsăud ilustrează, dincolo de interesele politice care au acționat în timp, preocuparea permanentă a autorităților, indiferent de perioada istorică, de a gestiona spațiul geografic transilvan și al țării, pentru a facilita relațiile social-economice și culturale dintre acestea și comunitățile umane arondate. De la unități administrative cu dimensiuni mari (comitatele primare), s-a trecut treptat, pe fondul prefacerilor istorice, la diviziuni tot mai mici (comitate iosefine, prefecturi, districte, județe), pentru o administrare mai optimă a localităților și resurselor naturale.

În anul 1979 orașul Bistrița este ridicat la rang de municipiu⁵⁸.

În anul 1989 județul Bistrița-Năsăud suferă ușoare modificări structural-funcționale, prin contopirea unor comune și crearea altora noi. Astfel, acesta va avea 1 municipiu, 3 orașe (Năsăud, Beclean și Sângeorz-Băi) și 47 de comune⁵⁹.

La scurt timp, în anul 1990, **Decretul lege nr. 38** al Frontului Salvării Naționale abrogă legea dată anterior, astfel că județul Bistrița-Năsăud va deține 1 municipiu, 3 orașe și 53 de comune⁶⁰.

Ulterior, la nivelul unităților administrative de bază – comunele – se produc transformări, prin desprinderea unor localități, care vor deveni noi comune. Se înființează comunele Dumitrița⁶¹, Negriștești⁶², Ciceu-Mihăiești și Runcu-Salvei⁶³.

⁵⁷ *Legea privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste România*, în „Buletinul Oficial”, nr. 17-18/1968, p. 133; 137; 148.

⁵⁸ *Decretul Consilului de Stat nr. 281/27 iulie 1979*, în „Buletinul Oficial”, nr. 69/1979.

⁵⁹ *Legea nr. 2 din 18 aprilie 1989 pentru îmbunătățirea organizării administrative a teritoriului Republicii Socialiste România*, în „Buletinul Oficial”, nr. 15/1989, anexa nr. 6, p. 7.

⁶⁰ „Monitorul Oficial”, nr. 14/1990.

⁶¹ *Legea nr. 537 din 24 septembrie 2002*, în „Monitorul Oficial”, nr. 707/2002.

⁶² *Legea nr. 530 din 3 octombrie 2002*, n „Monitorul Oficial”, nr. 720/2002.

⁶³ *Legea nr. 67 din 23 martie 2005*, în „Monitorul Oficial”, nr. 251/2005.

Văile adânci care fragmentează flancurile munților și dealurile domoale transilvane (Someșul Mare, Ilva, Bârgău, Bistrița, Budac, Șieu). converg pe teritoriul județului Bistrița-Năsăud, fapt care a direcționat fluxurile social-economice spre cele două centre polarizatoare, Bistrița și Năsăud. În cadrul acestor văi s-au stabilit așezări, care au evoluat de la obștii sătești, la cnezate și apoi, neputând fi ignorate, la unități politico-administrative locale superioare, care au fost Regimentul de graniță, Districtul Năsăudului și comitatul Bistrița-Năsăud.

Aceste formațiuni administrative, premergătoare situației de astăzi, au reprezentat, prin încărcătura lor istorică, **nucleul** în jurul căruia s-a conturat actualul județ. Localitățile din partea de vest și sud-vest a județului făceau parte, în diferite etape, din alte unități administrative (comitatele Solnocul Interior-Dăbâca Superioară, Cluj-Turda Superioară-Dăbâca Inferioară, județele Someș, Cluj, Mureș, regiunile Cluj și Mureș). Unele dintre acestea se vor atașa județului Năsăud, începând cu anul 1925 și apoi, toate se vor alipi județului Bistrița-Năsăud, în anul 1968.

După anul 1925 în procesul de evoluție politico-administrativă a județului au existat și momente de ruptură, cum ar fi cele marcate de adoptarea modelului sovietic de organizare în regiuni și raioane, când unitatea administrativă abia încheiată este iar fragmentată.

În acest context, se pot distinge pe teritoriul actualului județ trei areale de evoluție politico-administrativă:

- arealul de nord-est, axat pe văile Someșul Mare-Bistrița-Șieu, în cadrul căruia s-au conturat Regimentul grăniceresc năsăudean, Districtul Năsăudului, comitatul Bistrița-Năsăud, județul Năsăud, regiunea Rodna;
- arealul central, ocupat până la 1876 de districtul săsesc al Bistriței, care gravita spre cetatea Bistrița;
- arealul de sud-vest, care a aparținut multă vreme altor unități administrativ-teritoriale (comitate, județe, regiuni și raioane).

Aceste trei areale vor fuziona treptat, începând cu anul 1925, astfel că, la 1968, în baza unor noi principii privind împărțirea administrativă a teritoriului României, vor forma județul Bistrița-Năsăud.

La suprafața și configurația actuală, distanțele dintre orașul-reședință și cele mai îndepărtate puncte ale județului Bistrița-Năsăud sunt cuprinse între 40-60 km, fapt relevant din punct de vedere administrativ. Dacă orașul Bistrița reprezintă un centru de atracție zonală, celelalte orașe (Beclean, Năsăud, Sângeorz-Băi) constituie centre de polarizare locală, pentru comunitățile din jurul lor. Aceste patru orașe, prin trecutul lor istoric, dar și prin poziția geografică, par să influențeze mai mult partea de nord-est a județului, cu rădăcini politico-administrative și culturale mai importante (văile Someșul Mare, Ilva, Bârgău, Bistrița, Budac, Șieu), în timp ce partea de sud-vest a județului tinde spre alte centre de atracție, cum ar fi Dej, Gherla sau Târgu Mureș.

Decupând evoluția administrativ-teritorială a spațiului ocupat astăzi de județul Bistrița-Năsăud din contextul istoric regional și național, se disting, deci, următoarele etape evolutive:

- etapa comitatelor, când pe teritoriul actual al județului se întrepătrundeau, într-o primă fază, comitatele primare Solnocul Interior, Dăbâca, Cluj și districtul săsesc al Bistriței, iar într-o fază ulterioară comitatele iosefine Solnocul Interior-Dăbâca Superioară și Cluj-Turda Superioară-Dăbâca Inferioară;
- etapa regimentului de graniță năsăudean, în timpul căreia sunt militarizate comunele din văile Someșului Mare, Ilvei, Bârgăului, Budacului și Șieului, iar celelalte localități ale județului aparțin de comitatele iosefine mai sus menționate;
- etapa administrației neoabsolutiste, în timpul căreia teritoriul actual al județului făcea parte din diferite formațiuni politico-administrative (districte civile și militare, ținuturi și căpitănate, prefecturi);
- etapa districtului năsăudean, care se referă la organizarea administrativă a fostului ținut grăniceresc;
- etapa comitatului Bistrița-Năsăud, care reunește localități din ținutul istoric al regimentului grăniceresc, districtului năsăudean și districtului săsesc al Bistriței, în timp ce alte localități ale județului se află sub jurisdicția comitatelor Cojocna și Solnoc-Dăbâca;
- etapa județelor, care include, într-o primă fază, județul Bistrița-Năsăud, derivat din comitatul Bistrița-Năsăud, iar într-o fază ulterioară, județul Năsăud, constituit din localități ale regimentului de graniță, districtului năsăudean și districtului săsesc al Bistriței, celelalte comune făcând parte din județele limitrofe Someș, Cluj și Mureș;
- etapa ocupației horthyste, când județul Năsăud redevine comitatul Bistrița-Năsăud;
- etapa de tranziție, în timpul căreia se reorganizează județul Năsăud;
- etapa regiunilor și raioanelor, când unitatea administrativă încheiată pe teritoriul actualului județ este iar fragmentată, localitățile componente fiind incluse la regiunile Rodna, Cluj și Mureș;

- etapa definitivării administrativ-teritoriale, începând cu anul 1968, când se revine la formele tradiționale de organizare administrativ-teritorială, finalizate cu conturarea județului Bistrița-Năsăud, situație care se păstrează până astăzi.

Pe parcursul acestor etape, în cadrul cărora s-au configurat diferite unități administrative, s-a înregistrat o tendință permanentă de concentrare a comunităților umane, din acest **spațiu de convergență istorică și geografică**, în jurul celor două centre de atracție, Bistrița și Năsăudul. Astfel, în final, s-a ajuns la o formațiune administrativ-teritorială, bazată, în mare parte, pe afinități istorice, social-economice și culturale, în concordanță cu principiile moderne ale organizării administrativ-teritoriale.

Lista localităților din actualul județ Bistrița-Năsăud, cu denumirea veche și cea actuală, stabilită în anul 1925

Borgo Bistrița = Bistrița Bârgăului; Borgo Joseni = Josenii Bârgăului; Borgo Mijloceni = Mijlocenii Bârgăului; Borgo Mureșeni = Mureșenii Bârgăului; Borgo Prund = Prundu Bârgăului; Borgo Rus = Rusu Bârgăului; Borgo Suseni = Susenii Bârgăului; Borgo Tiha = Tiha Bârgăului; Budacul Român = Budacul de Sus; Hordou = Coșbuc; Măgura = Măgura Ilvei; Nușfalău = Mărișelu; Plai = Suplai; Poiana (Sâniosif) = Poiana Ilvei; Poieni = Poienile Zagrei; Rebra Mare = Rebra; Rodna Nouă = Șanț; Rodna Veche = Rodna; Runc = Runcul Salvei; Sângeorzul Român = Sângeorz-Băi; Șieul Mare = Șieu⁶⁵

Aldorf = Unirea; Berlad = Bârla; Bileag = Domnești; Brașfalău = Blăjeni; Friș = Lunca; Ferihaz = Albești Bistriței; Heidendorf = Vișoara; Iad = Livezile; Malomarka = Monariu; Pintic = Slătinița; Șimotelnici = Simionești; Șirling = Măgurele; Tradam = Lușca; Uifalău = Corvinești⁶⁶

The Administrative-Territorial Evolution of the Bistrița-Năsăud District (Abstract)

The space situated in North-Eastern Transylvania, at the junction between the mountainly crown Țibleș-Rodna-Bârgău-Călimani and the transylvanian hills, occupied today by the district of Bistrița-Năsăud, has had a prolonged and complicated administrative-territorial evolution, conditioned by historical, political, social-economical, cultural and geographical factors, against the complex transformations that affected Romania's territory and implicitly the transylvanian region along the years.

By extracting the administrative-territorial evolution of the space occupied today by the district of Bistrița-Năsăud from the regional and national context, one can distinguish the following evolution stages:

- the stage of the counties, when on the actual territory of the district there was, in a first phase, an interpenetration among the primary counties Solnocul Interior, Dăbâca, Cluj and the german district of Bistrița, and in a subsequent phase the josephine counties Solnocul Interior-Dăbâca Superioară and Cluj-Turda Superioară-Dăbâca Inferioară;
- the stage of the Năsăud border regiment within which there occurs a militarization of the villages situate don the valleys of Someșul Mare, Ilva, Bârgău, Budac and Șieu, whereas the other localities of the district belong to the josephine counties above mentioned;
- the stage of the neoabsolutist administration, within which the actual territory of the district belonged to different political-administrative formations (civil and military districts, regions and captainships, prefectures);
- the stage of the Nasaud district, regarding the administrative organisation of the former borderly region;
- the stage of the Bistrița-Năsăud county, which includes localities from the historical borderly region, the Năsăud district and the german district of Bistrița, whereas other localities remain under the jurisdiction of the Cojocna and Solnoc-Dăbâca counties;

⁶⁵ *Tablou de comunele al căror nume a fost schimbat prin decretele regale nr. 2465 din 25 septembrie și nr. 3924 din 31 decembrie 1925, în "Împărțirea administrativă a României", 1926, p. 327*

⁶⁶ Suciu Coriolan, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, I-II, 1968, passim

- the stage of the districts, which includes, in a first phase, the district of Bistrița-Năsăud, derived from the county of Bistrița-Năsăud, and in a subsequent phase, the district of Năsăud, consisting of localities of the borderly region, the Năsăud district and the german district of Bistrița, whereas the other villages belonged to the neighbour districts of Someș, Cluj and Mureș;
- the stage of the horthyst occupation, when the district of Năsăud becomes the county of Bistrița-Năsăud again;
- the transition stage, within which the district of Năsăud undergoes a reorganization;
- the stage of the regions and departments, when the administrative unit compiled on the territory of the actual district gets fragmented again, its composing localities being included to the regions of Rodna, Cluj and Mureș;
- the stage of the administrative-territorial finalisation, beginning with 1968, when there occurs a re-embracement of the traditional forms of administrative-territorial organization, concluded with the shaping of the Bistrița-Năsăud district, a situation which has been kept up until now.

